

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EU

VZDĚLÁVÁNÍ, VĚDA, INOVACE

Předmluva

Luděk Niedermayer
europoslanec

Pandemie COVID-19 znovu ukázala, že i přes všechny nedostatky je pro naši zemi zcela zásadní být součástí "společné Evropy", kterou dnes reprezentuje Evropská unie. Hrozby a problémy, kterým čelíme a čelit budeme, jsou stále častěji takové povahy, že ani velké a silné země jim nejsou schopny čelit samy. I proto je našim zájmem nejen udržovat "naši Unii" funkční a akceschopnou (což není vždy snadné), ale též ji rozvíjet a na základě zkušeností její nedostatky napravit.

Je důležité, abychom nebrali stávající přínosy České republiky jako něco samozřejmého a oprostili se od u nás tak častého předpokladu, že Unie je pro naši zemi tak trochu kasička na peníze. I to je důležité, stejně tak, jako u nás vyzdvihovalý přínos společného trhu. Ale význam Unie pro své členy, nás nevyjímaje, je mnohem širší. Jsem rád, že na textu TOP týmu z.s., který je výsledkem diskuse mladých pravicově, či středově smýšlejících lidí u příležitosti blížícího se českého předsednictví Rady EU, je vidět, že toto si uvědomuje i generace dnešních vysokoškoláků.

Jako europoslanec rád vidím, že se text snaží postihnout mnoho dimenzí dnešní evropské spolupráce. TOP tým navíc ukazuje, že umí jít do detailu při posuzování problémů a výzev a hledání nejlepších řešení. Dělá mi velkou radost, že se mladí lidé z TOP týmu ve svém volném čase detailně a kompetentně zabývají otázkami, které jsou pro Evropany důležité. A tam, kde to je relevantní, se snaží hledat přístup k jejich řešení, který vychází ze stavu a potřeb života v České republice.

Vůbec mě nepřekvapují často zaznívající kritické tóny. Mnoho z nich sám sdílím a velmi vítám konstruktivní přístupy k hledání řešení.

Hloubka zpracování i samotný výběr témat dokazují, že mladí lidé dění v Evropské unii sledují a umí se v něm velmi dobře orientovat. A to přesto, že jak pravidla fungování Unie, tak hlavně problémy, kterým čelíme, jsou velmi složité. Nyní je ten pravý čas na vznik takových textů. Neb v reakci na vývoj ve světě, (například stále probíhající tragickou pandemií), musíme spolu hledat cesty, jak udělat svět (nejen pro Evropany) bezpečnější,

stabilnější a odolnější. I proto je třeba, aby se Unie (i mnoho věcí ve fungování jednotlivých zemí) změnila a byla schopna to, co od ní očekávají občané, lépe plnit. Proto věřím, že výsledkem všech budoucích debat na toto téma, včetně "Konference o budoucnosti Evropy", bude shoda na změnách, která ovlivní k lepšímu životy nás všech na desetiletí.

Ale jako vždy bude záležet na každém z nás, neb změny nemusí být automaticky k lepšímu. Jen kompetentní diskuse při porozumění stavu věcí a pochopení světa, ve kterém žijeme, může přinést ona "dobrá rozhodnutí". A proto je tak cenné, že si lidé z TOP týmu dali práci nad diskusí nad těmito tématy, prokázali vysokou kompetenci a též potřebnou ochotu hledat dobré kompromisy a ukazují, že to jde. Právě takový přístup by měl být v rámci nadcházejících diskusí pravidlem.

Pokud Vás budoucnost EU zajímá, a chápete, že i na Vašich názorech závisí, zda spolu dosáhneme toho, aby byl svět, ve kterém žijeme alespoň o trochu lepší, věřím, že Vás tato publikace zaujme. Srdečně Vás zvu i k přečtení všech 8 dalších bílých knih. Věřím, že Vás nezklamou a čas strávený nad jejich čtením bude i pro Vás časem dobře využitým.

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EU

VZDĚLÁVÁNÍ, VĚDA, INOVACE

Postavení školství i vědy je zcela v gesci jednotlivých členských států, tudíž se v rámci Evropy velmi liší. Závisí na každé členské zemi, jakou prioritu vzdělávání a vědě dává. Investice do vzdělávání znamenají jednak investice materiální, jednak investice do personálních kapacit. Ne všechny státy si tento dualismus uvědomují. Rádi bychom v EU viděli kvalitně fungující investiční plány, které pomohou rozvíjet školství, vědu i výzkum. Roli Evropské unie vnímáme jako motivační. EU se musí snažit vytvářet vhodné podmínky pro spolupráci mezi členskými státy, aby se zvýšil počet studentů studujících v zahraničí. V rámci EU musí dojít k jednoduššímu uznávání vysokoškolských titulů získaných v jiném členském státě, což pomůže navázat lepší spolupráci mezi národními vědeckými institucemi.

1. Popis aktuálního stavu

Kvalitní vzdělávání je jedním ze základních úkolů každého státu. Do vědy a vzdělávání musí směřovat dostatek investic. Vzdělání umožňuje větší rozvoj člověka a je pojistkou demokracie. Vzdělaná společnost přináší řadu výhod pro ekonomiku. Vzdělanější člověk obvykle do rozpočtu přispívá vyššími částkami než lidé s nízkým vzděláním. Ne každý student však dokonce i v dnešní době dokončí střední školu. Podle informací z Evropského sociálního fondu přestane v průběhu střední školy studovat každý pátý Evropan. Přibližně dvaceti procentům patnáctiletých žáků z celé Evropy hrozí vzdělanostní chudoba. Pramení z neosvojených základních kompetencí a znalostí. Důvody nedokončeného středoškolského vzdělání bývají často velmi komplexní.

Přístup rodiny a její podpora ke studiu je vždy klíčovým faktorem v úspěchu studentů. Ne všechny rodiny berou nebo mohou brát vzdělání svého dítěte jako prioritu (například kvůli nedostatku peněz). Vedle osobních potíží, rodinných problémů a nestabilní socioekonomické situaci hrají velkou roli i další faktory jako uspořádání vzdělávacího systému, prostředí na jednotlivých školách a vztahy mezi učiteli a žáky. Předčasné ukončení školní docházky se

pojí s dalšími problémy – nezaměstnaností, sociálním vyloučením, chudobou a dlouhodobě i horším zdravím. Jde zcela jistě o důležité téma pro všechny státy Evropské unie. Evropský sociální fond (ESF) investuje do různých iniciativ, které mají přispět k lepšímu vzdělávání a odborné přípravě obecně. Cílí tím na mladé lidi, aby své vzdělání dokončili a stali se konkurenceschopnějšími na trhu práce.

Mezi jednotlivými členskými státy EU existují velké rozdíly co do kvality vzdělávání. Dostatek financí je zde klíčový. Peníze, které proudí do školství, pocházejí většinou z rozpočtů jednotlivých zemí. Menší roli hrají soukromé zdroje a mezinárodní organizace. Bohatší členské státy obecně investují do vzdělání více než země chudší. V roce 2017 daly nejvíce peněz do vzdělávání v poměru vůči HDP Dánsko (7,3 %) a Švédsko (7,1 %), Belgie (6,3 %) a Finsko (6,1 %). Většina unijních států vykazovala poměr veřejných výdajů na vzdělávání v poměru k HDP mezi 3,4 % a 5,8 %. Nejhuře dopadlo Rumunsko. Značné rozdíly panují i ve formě výuky jako takové, stejně pak ve výsledcích a výstupech studentů. Některé státy stále upřednostňují frontální výuku založenou na velkém množství dat, která jsou studentům překládána k zapamatování a pochopení.

V rámci Evropské unie se mezi jednotlivými státy liší také postavení vědeckých a pedagogických pracovníků. V Česku je pozice učitele spíše horší, severské země je naopak velmi oceňují. Postavení vědy a její popularizace je oblastí, která by svoji úroveň dozajista potřebovala vylepšit. V EU existují země, které vědě a výzkumu nevěnují dostatečnou pozornost. Z pohledu široké veřejnosti Evropská unie nepropaguje žádnou silnou platformu, která by se systematicky zabývala popularizací vědy. Společným jmenovatelem obou výše popsaných problémů je nedostatek peněz. Investice do školství, vědy a výzkumu sice rostou, ovšem ne tak rychle, jak by bylo potřeba. Výše investic není jediným kritériem, ale úzce souvisí s jejich efektivním rozdělováním. Investice do vzdělávání se zpravidla vracejí až za několik (desítek) let. Chybějící krátkodobá návratnost může být pro populistické politiky důvodem, proč do vědy, výzkumu a vzdělávání příliš neinvestovat. V investičních úvahách je nutné zohlednit fakt, že nezanedbatelná část vzdělávání probíhá mimo školská zařízení. V EU působí hned několik neziskových organizací, které zajišťují vzdělávání pro děti, mládež a ostatní věkové skupiny. Čím dál častěji se bohužel stávají cílem útoků části společnosti ovlivněné různými politiky, kteří si z napadání neziskového sektoru udělali vlastní politický program. Samostatnou kapitolou je podpora inkluze ve školství. Do velké míry ji financuje ESF. Podpora inkluze zahrnuje například školení učitelů, kteří působí na školách ve vyloučených lokalitách, nebo práci uvnitř komunit.

Důležitou součástí studia – zvláště na vysokých školách – je možnost alespoň částečně studovat v zahraničí. K tomuto účelu slouží projekt Erasmus+. Rozpočet pro program studia v zahraničí činí v současnosti 26,2 miliardy eur. Finanční prostředky plynou všem projektům vzdělávací mobility a přeshraniční spolupráce. Týkají se na 10 milionů Evropanů různých věkových skupin a prostředí. Erasmus+ má být pro roky 2021–2027 více inkluzivní a zaměřený na digitalizaci a ekologii. Velký důraz se nově klade na mobilitu virtuální i smíšenou (tzv. blended mobility), která umožňuje studentům navštěvovat kurzy zahraničních univerzit online. Mobilita studentů představuje 70 % z celkového rozpočtu. Další důležitou položkou jsou investice do projektů přeshraniční spolupráce. Jsou to různé plány kooperace mezi institucemi vysokoškolského vzdělávání (např. Iniciativa evropských univerzit¹), programy zaměřené na pedagogii (např. Akademie učitelů Erasmus+²) nebo projekty organizované centry pro vzdělávání dospělých, mládežnickými a sportovními organizacemi a dalšími aktéry v oblasti vzdělávání.

2. Vymezení cílového stavu

Považujeme za důležité, aby v Evropě fungovaly propojené sítě vysokého i středního školství. Program studia v zahraničí musí být nabídnut co největšímu počtu studentů a účast v něm plně uznatelná v rámci vzdělávacího systému v domovské zemi. Evropská unie se musí podílet na vzdělávání a rozvoji učitelské profese, například prostřednictvím platform ke sdílení různých pedagogických přístupů. S podporou výměnných programů souvisí podpora studia cizích jazyků. Možnosti a požadavky na výuku jazyků se v posledních dekádách výrazně změnily. Anglický jazyk je ve většině oborů naprostou samozřejmostí a znalost dalšího jednoho až dvou jazyků začínají být na pracovním trhu velkou výhodou. Na určitých pozicích je to dokonce nutností. Základní a střední školy mají poměrně omezené možnosti většího výběru jazyků. Navrhujeme, aby mezi sebou základní, střední a jazykové školy více spolupracovaly, pokud jde o výběr druhého jazyka žákem. Měl by vzniknout jednotný systém hodnocení žáků a studentů na jazykových školách, který by uznávaly i školy základní a střední.

V rámci vysokého školství by měla být zajištěna co nejsnazší přístupnost studiím napříč univerzitami i vzdělávacími systémy jednotlivých členských států. Evropský standard kvality,

¹ Informace přejata z

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_1326?fbclid=IwAR0levBCFZPPI9SHc8u0O74sAABrPcdWdOWxKficsdeuNHjVSeJ0AnGn3sk

² Ibidem.

kteřý musí být zaveden a uznáván na národních úrovních, by měl zjednodušit akreditaci, zajistit kvalitu studia, usnadnit mobilitu a spolupráci v rámci společných studijních programů napříč vysokými školami. V návaznosti na něj bude možné vydávat i evropský diplom.

Evropská unie musí podporovat popularizaci vědy vytvářením kvalitní sítě propojeného středního a vysokého školství. EU by měla ve spolupráci s národními orgány spravujícími operační programy poskytovat kvalitní, smysluplné a cílené investice do vzdělávání a výzkumu. Příslušné instituce musejí dbát na co nejmenší administrativní zatížení žadatelů.

Školy v Evropské unii je nutné zabezpečit materiálně i po personální stránce prostřednictvím kvalitních investic. Dostatek financí jim pomůže vybudovat odborné a spolehlivé pedagogicko-psychologické poradenství, které poskytne své služby žákům i pedagogům. Žáci a učitelé musejí mít ve škole bezpečný prostor, ve kterém se budou moci bez obav vzdělávat a rozvíjet. Evropská unie by měla pravidelně zjišťovat kvalitu vzdělávání v členských zemích. Regionům s nižší kvalitou školství bude potřeba poskytnout významnější podporu pro rozvoj.

V oblasti výzkumu musejí být všechny výzkumné organizace a vysoké školy schopné čerpat finanční prostředky z komunitárních fondů rovnoměrně. U členských států, ve kterých dosud převažovalo financování ze strukturálních fondů, je nutné zajistit kapacity a připravit je na přechod na financování z komunitárních zdrojů, aby mohly jejich projekty obstát vedle těch, které již těží z dlouhodobých zkušeností s evropským financováním.

Evropská unie musí podporovat studium na odborných středních školách a celkový zájem o řemeslo. Odborné střední školy by měly dosahovat stejné kvality vzdělávání jako všeobecné. Studium řemesel musí být lákavou možností, nikoli záchrannou berličkou v případě neúspěchu na jiných vzdělávacích institucích. Praktická výuka by měla probíhat již na základních školách a nižších stupních gymnázií formou exkurzí a krátkých stáží. Je potřeba klást důraz na rozvoj individuálních talentů ve spolupráci s pedagogicko-psychologickými pracovníky. Rodičům je nutné srozumitelně komunikovat všechny možnosti různých forem stipendií pro jejich děti.

Podporujeme existenci jednotných a přehledných webových stránek pro rodiče, žáky, studenty a pedagogické pracovníky, které by se týkaly možností mezinárodní spolupráce. Nacházely by se zde informace o všech typech evropských stipendií, výměnných studijních či pracovních programech, možnostech financování výzkumu a vzdělávání, důležitých termínech a akcích. Veškeré informace musejí být zároveň srozumitelně komunikovány prostřednictvím médií a sociálních sítí.

3. Navrhovaná opatření

- TOP tým navrhuje větší zapojení EU do podpory vzdělávání například navýšením rozpočtu ESF na tyto programy.
- TOP tým volá po smysluplných a dlouhodobých investicích do vzdělávání, které musejí být vnímány jako jedna z prioritních oblastí zájmu EU.
- TOP tým podporuje dlouhodobé rozhodování o částečném financování vědy a vzdělávání na úrovni EU, aby se předešlo ohrožení jejich rozvoje kvůli populistickým gestům.
- TOP tým doporučuje, aby byl program Erasmus+ rozšířen už na střední školy a každý středoškolský student měl možnost studovat v cizině.
- TOP tým apeluje na jednodušší uznávání kvalifikací v rámci EU.
- TOP tým vyzývá EU, aby provedla průzkum v regionech členských států, který prošetří kvalitu škol v daných oblastech. Evropská unie za tímto účelem může vytvořit i jednotnou metodologii pro posuzování kvality vzdělání. Regionům s nižší kvalitou by měla poskytnout dodatečnou podporu.
- TOP tým by uvítal maximální podporu a propagaci studia řemesel na základních školách a nižších stupních gymnázií. Studenti a rodiče musejí mít dostatek prostoru a příležitostí se seznámit s různými možnostmi. Důležité jsou praktické ukázky, informace o uplatnění a důraz na individuální talent a předpoklady.
- TOP tým vítá a podporuje spolupráci mezi základními, středními a jazykovými školami členských států EU s cílem rozšiřovat nabídku studia cizích jazyků.
- TOP tým se propojí s dalšími mládežnickými organizacemi v rámci EPP. Bude s nimi konzultovat otázku finanční gramotnosti a řešení tohoto problému v jejich domovině i celé Evropské unii.
- TOP tým vyzývá EU, aby se zaměřila na podporu IT předmětů a oborů na školách.
- TOP tým požaduje, aby se Česká republika připravila na čerpání financí z komunitárních programů.
- TOP tým podporuje zavedení evropského vysokoškolského diplomu a jednotného evropského akreditačního systému, zejména pak vzájemného uznávání akreditací studijních programů členskými státy EU.

4. Bibliografie a další zdroje

Přístup ke vzdělání, Evropský sociální fond, dostupné z:

<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=528&langId=cs> (20. 4. 2021).

EPP Group Position Paper on Education in the Era of Digitalisation, dostupné z:

<https://www.eppgroup.eu/newsroom/publications/epp-group-position-paper-on-education-in-the-era-of-digitalisation> (25. 4. 2021).

Financování vzdělávání v České republice v mezinárodním srovnání, ČSÚ, Praha 2016, dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/10180/46834153/23004816_1.pdf/93225018-a60e-4b5a-8621-d8840289157d?version=1.1 (25. 4. 2021)

Jazyková politika, Fakta a čísla o Evropské unii, Evropský parlament, dostupné z:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/142/jazykova-politika> (25.4.2021)

Projekty přeshraniční spolupráce Erasmus +

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_1326

